

СТАНОВИЩЕ

на доц. д-р Бойчо Йорданов Бойчев, член на научно жури, утвърдено със заповед № Рд-38-113-21.02.2024 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“.

Относно: дисертационен труд „Епистемологическият екстернализъм в менталните модели“, разработен от Пламен Николаев Чергаров за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 2.3. Философия, Теория на познанието, с научен ръководител проф. д.ф.н. Анета Карагеоргиева.

Обща оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд на Пламен Чергаров е в обем от 213 страници. Структурно се състои от увод, четири основни глави, заключение и библиография. Библиографията обхваща 269 източника на български и английски език. В основния текст са налице множество цитати, препратки, бележки и коментари.

В *Увода* се аргументира актуалността и значимостта на проблемните равнища на дисертационния труд и произтичащата от това изследователска мотивация на докторанта. Очертава се и интердисциплинарното поле на изследване – към епистемологичния дебат на интернализъм и екстернализъм са добавени аргументите на психологията и невронауката, дори и на приматологията. По този начин насочеността на дисертационния труд е да обоснове „... екстерналисткия проект при разглеждането на менталните модели като познавателни механизми */Автореферат, с. 4/*. Тази насоченост се формулира и като цел на изследването: „...да защити епистемологическия екстернализъм и неговите разклонения... в качеството им на основна обяснителна рамка при менталните модели“ */Дисертация, с. 6/*. На тази база са формулирани и задачите на дисертацията, които съдържателно са изпълнени в хода на изследването: – реконструкция на дебата между интернализъм-екстернализъм; –концептуален анализ на понятието „модел“, в резултат на който се приема в някаква степен идентичност на „ментален“ и „невронен“ модел; – демонстриране на влиянието на външни фактори върху изразяването на модела и това, как той функционира; –показване наличието на интелектуална добродетел, обвързана с менталните модели, която е от екстерналистски тип. */Автореферат, с. 5-6/*. Заявените методи за постигане на целите и изпълнение на задачите, които са използвани в дисертационния труд, са *концептуален анализ, интердисциплинарни подходи* (от парадигмите на културната антропология, невронауката, психологията и др.), *емпирични данни и аналогии*.

Първа глава (най-голяма по текстови обем – 60 стр.) е озаглавена „Исторически преглед на изследванията на знанието от интернализма и екстернализма“. Тя започва с една пространна въвеждаща част, превъзхождаща дори увода на дисертацията (11 срещу 8-те страници на увода), в която се изяснява основното в позициите на интернализма и екстернализма. Следват

три параграфа: „Ценност на знанието и интелектуални добродетели“, „Обосновка, обосноваващи фактори и архитектура на вярването“ и „Проблемът за безкрайния регрес и отговор на екстернализма“ (в Автореферата третият параграф е „Критика към екстернализма и проблемът за безкрайния регрес“).

Втора глава – „Дефиниране на ментален модел“ (стр. 72-101), е посветена на изясняване на понятието „ментален модел“, разбран като „когнитивна структура, която позволява всяка друга познавателна дейност“ /*Автореферат*, с. 16/, което се изразява в допускането, че *менталният модел*, първо, е *репрезентация*, второ, „съставен е от различни перцептивни и/или семантични елементи“, трето, „...създава карта на света, която позволява взаимодействието със самия свят“ /*Дисертация*, с. 84/. По-нататък се прибавя и това, че отношението между менталния модел и невронната структура е *изоморфно*, че „менталните модели са единственият начин за създаване на смисъл в безпорядъка от информация“, което води до извода, че светът може да бъде представен само в рамките на менталния модел, но с уточнението, че по-голямата част от света може да бъде игнорирана за сметка на това, което влиза в модела /*Дисертация*, с. 84/. Струва ми се, че тук докторантът е успял много добре да се справи с предизвикателствата на концептуализацията, като прецизира позоваванията на авторитетни изследователи със собствената линия на изследване. Главата продължава с редица позовавания и примери, като завършва с приемането, че екстернализмът има по-голяма обяснителна възможност от интернализма по отношение на познавателната стойност на менталните модели /*Дисертация*, с. 100-101/ и е предпочитана рамка, която може да помогне за разбирането на взаимодействието между познаващия и познаваното /*Автореферат*, с. 17/. Този извод естествено води към *трета глава*, посветена на влиянието на културата върху менталните модели.

Трета глава е сравнително малка (22 страници), но в нея Пламен Чергаров насочва вниманието към значението на културните наративи за нашето поведение и нашите ментални модели, което свързва с тезата, че обосноваването и ценността на менталните модели трябва да се разглеждат предимно през една екстерналистка рамка.

Четвърта глава е посветена на влиянието на технологиите върху менталните модели, които, според него, са определящи за функционирането, конститутивния характер и съдържанието на менталните модели, без да се ангажира с анализ на последствията от това и който предоставя за бъдещи изследвания.

Пета глава разглежда ценността на менталните модели и тяхното място в аретичната епистемология. За да се избегне уклон към интернализъм, докторантът показва, че той не е задължителна рамка, когато става дума за ментални процеси; напротив, с добра постановка на примери и позовавания, Пламен Чергаров насочва към аретично обяснение, което е от екстерналистки тип.

Дисертацията завършва със *Заключение* (стр. 186-192), в което въз основа на аргументите в полза на предпочитането на екстернализма като по-силна обяснителна рамка пред интернализма, основната теза се отчита като защитена. Като изпълнени се представят целта и задачите. Не само според заявлението на докторанта, може да се смята, че постигнатото в дисертацията е и благодарение на интердисциплинарните методи, успешно приложени в хода на изследването.

Оценка на научните резултати и приноси на кандидата

Съдържанието на дисертационния труд и автореферата, справката за научната работа на докторанта, изпълнението на индивидуалния план и Декларацията за оригиналност и достоверност (по чл. 27, ал.2 от ПП ЗРАСРБ, убедително сочат, че Пламен Чергаров има траен научен интерес към избраното от него тематично поле и парадигма, работи задълбочено с научните публикации и постижения, способен е да провежда собствено изследване, да прави обосновани заключения и да постига значими резултати.

Приносите на дисертацията се изразяват в следното:

Първо, това е системата от концептуални аргументи за приемането на обяснителната рамка на екстернализма по посока на епистемичните добродетели, обосновката, обосноваващите фактори и знанието.

Второ, аргументите за влиянието на културата и технологиите, които са външни на познаващия, поради което и обяснението им трябва да бъде в екстерналистка рамка.

Трето, значим принос има като цяло втора глава и направеният в нея концептуален анализ на понятието „ментален модел“.

Четвърто, предложеното решение на проблема за безкрайния регрес, без да се подкопават позициите на екстернализма.

Пето, обоснованото схващане, че аретичният рилайбилизъм е подходящ при обясняването на епистемичната добродетел като аспект на менталните модели.

Приносен момент има и в препоръчаните перспективи за изследване, които Пламен Чергаров дава в заключението на дисертацията

Справката за научните приноси ги отразява коректно и точно, без да ги преувеличава (*Автореферат*, стр. 23-24).

Авторефератът съответства на структурата и съдържанието на дисертацията, а публикациите, свързани с дисертационния труд, покриват необходимия брой (2 публикации) и обем (общо 24 страници).

Критични оценки, забележки и препоръки

Ще се въздържа от критични забележки по отношение на конкретното съдържание на дисертационния труд на Пламен Чергаров, защото то е задълбочено и адекватно на поставените

цели и задачи. Все пак имам две забележки, които са насочени към структурата, композицията и оформлението. Първата се отнася до оформянето на паратекстовете, каквито са главите и параграфите. Вярно е, че основните структурни елементи на дисертационния труд са ясно различни, както в съдържанието на дисертацията, така и в автореферата, но нищо не е пречело те да бъдат наречени „глави“, както всъщност е отбелязано в автореферата, но го няма в текста на дисертацията. Второ, дори и да се приеме, че *Уводът* е в нормите за такъв вид научна разработка (8 страници), то онази безименна въвеждаща част на първа глава /Дисертация, стр. 11-21/ би могла да бъде отделена като самостоятелен параграф, дори глава или да се „впише“ по подходящ начин в другите структурни единици на дисертацията.

Тези забележки не засягат същността на изследването и категорично не намаляват научната стойност на представения труд. Те се отнасят до второстепенни „дефекти“, които не могат да променят положителната ми оценка за съдържанието на дисертационния труд на Пламен Николаев Чергаров.

Заклучение

Смятам, че дисертацията „Епистемологическият екстернализъм в менталните модели“, разработена от Пламен Николаев Чергаров отговаря на всички съдържателни, композиционни и формални изисквания. Спазени са всички процедури и изисквания на ЗРАСРБ и Правилника за неговото приложение.

Въз основа и на изтъкнатото в становището давам **изцяло положителна** оценка на дисертационния труд. Позволявам си да предложа на членовете на уважаемото научно жури да гласуват положително за даване на образователната и научна степен „ДОКТОР“ на Пламен Николаев Чергаров.

17. 05. 2024 г.

Гр. Варна

доц. д-р

/Бойчо Й. Бойчев/